ČLÁNKY A STUDIE 42-57

Francie a otevření Japonska*

ALEŠ KOTVA

Kotva, Aleš: France and the Opening of Japanese Ports

The paper aims to outline the circumstances that led France to conclude a treaty with Japan in the second half of the 19th century. The traditional historiographical approach to the issue of the opening of Japan's ports highlights the American role or Commodore Perry's mission of 1853 or analogically focuses on British, Russian, and Dutch policy in the Far East. However, France was one of the European states that had so far shown interest in Japanese ports in establishing trade relations. The paper aims to describe French activities in the Far East in relation to Japan, considering the missionary activity in the Ryukyu Islands and the actions of French admirals who attempted to open Japanese ports of their own accord in the 1840s. The core of the paper focuses on the first half of the 1850s and related French attempts to sign an agreement with Japan considering international circumstances.

Key Words *France; Japan; International Relations; 19th century; Europe*

Contact *Západočeská univerzita v Plzni; alespot@ff.zcu.cz*

DOI – 10.15452/Historica.2024.15.0003

Úvod

Podepsání *Smlouvy z Kanagawy* v březnu roku 1854 lze bez pochyby považovat za jeden ze zásadních milníků v dějinách mezinárodních vztahů. Dokument s názvem *Japonsko-americká smlouva o míru a přátelství* ukončil tzv. období sakoku, pod nímž se rozumí časová perioda od 30. let 17. století do roku 1854, během kter**é** došlo k naprosté izolaci Japonska od okolního světa. Tento bezprecedentní krok byl přímým následkem americké politiky, která v první polovině 19. století začala hledat vhodné cesty k rozšíření svého zahraničního obchodu, přičemž právě Kanagawská smlouva jí umožnila za tímto účelem využívat japonské přístavy Šimoda a Hakodate.

Své zájmy měly na Dálném východě dlouhodobě i evropské velmoci, ze kterých největší úsilí vynakládaly Velká Británie, Rusko a Francie, o čemž svědčí i jejich opakované pokusy o navázání kontaktů s Japonskem. První ruská loď připlula k japonským břehům již v roce 1778, britské lodě se zase k uzavřenému ostrovnímu státu několikrát přiblížily v první polovině 19. století. Je však nutno podoktnout, že v důsledku opakovaných neúspěchů evropské státy svou aktivitu směrem k Japonsku postupně omezily na minimum a zaměřily svou pozornost spíše na Čínu, jejíž význam stoupl po britském vítězství v první opiové válce (1839–1842) zakončené podpisem Nankingské dohody, jež posílila evropské pozice na Dálném východě.

Úspěch mise komodora Perryho vedl k obnovení zájmu o Japonsko a přispěl ke zvyšující se intenzitě pokusů o navázání oficiálních diplomatických i obchodních kontaktů

* Tento text vznikl v rámci Studentského grantového systému Vybrané problémy z moderních dějin II. (SGS-2022-028) řešeného na Katedře historických věd FF ZČU v Plzni a v rámci projektu TALENT 2023, který podporuje studijní činnost posluchačů doktorského studia.

This work is licenced under the Creative Commons Attribution 4.0 International license for non-commercial purposes.

s téměř po tři staletí uzavřenou zemí. Poněvadž se americký úspěch opíral o tzv. politiku dělových člunů spočívající na demonstraci námořní síly, nezbývala již tak vnitropoliticky destabilizovanému a mocensky slabému Japonsku jiná možnost než požadavkům evropských mocností vyhovět. V roce 1854 byla dohoda obdobná Kanagawské podepsána s Velkou Británií, o rok později ji s Japonskem podepsalo i Rusko, ke kterému se záhy připojilo Nizozemsko. Při zkoumání zmíněného fenoménu tak bývá zcela logicky kladen hlavní důraz na analýzu britské, americké a ruské politiky, ale zásadně dochází k ignorování francouzské role v celém procesu ukončení japonské izolace.

Francie na Dálném východě nedisponovala tak obrovskou mocí jako další světové mocnosti, dokonce politice v oblastech u Tichého oceánu nepřisuzovala tak velký význam, přesto se opakovaně pokoušela o prolomení politiky sakoku a již ve 40. letech 19. století začala v této oblasti vyvíjet hmatatelnou aktivitu. Ve svých snahách nezaostávala ani v polovině 50. let, kdy ze strany Paříže docházelo k opakovaným pokusům o uzavření dohody rovné těm, které byly podepsány s ostatními evropskými státy. Přesto se Francii podařilo s Japonskem uzavřít adekvátní smlouvu až ve druhé polovině roku 1858. Cílem této studie je proto zanalyzovat příčiny, které vedly k počátečnímu neúspěchu francouzských snah, a vložit je do souvislostí s mezinárodní politickou situací a francouzskými politickými a ekonomickými zájmy na Dálném východě. Jádro studie je zaměřeno na změnu na poli francouzské zahraniční politiky, jež nastala v souvislosti se státním převratem Ludvíka Napoleona (Napoleona III.) v roce 1852, který lze považovat za zásadní milník pro vývoj mezinárodních vztahů, jmenovitě na poli vztahů mezi Francií a Velkou Británií, kde začalo docházet k postupné spolupráci a sbližování, což se neodmyslitelně odrazilo i v mocenské politice na Dálném východě.

Studie byla sepsána na základě odborné literatury v českém, anglickém a francouzském jazyce a vydaných i nevydaných pramenů. Stěžejním dílem byla kniha *French Policy in Japan during the Closing Years of the Tokugawa Regime* od Merona Medziniho, která však kvůli staršímu datu vydání (1971) postrádá archivní materiály, jež v té době ještě nebyly zkompletovány. Z tohoto důvodu považuje autor za neocenitelný zdroj vydaný pramen *Le premier traité de la France avec le Japon* editovaný Henrim Cordierem obsahující diplomatickou korespondenci z první poloviny 50. let 19. století. Zmíněná korespondence pak byla rozšířena užitím archiválií umístěných ve francouzském archivu ministerstva zahraničních věcí v La Courneuve (*Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères – Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve*), jmenovitě fond *59 Correspondance politique Japon 1*, ve kterém je vedle francouzské korespondence zohledněna i britská.

K popisu nové francouzské zahraniční politiky po roce 1852 posloužila skvělým způsobem kniha *Le Second Empire: Politique, société, culture* od Jeana-Clauda Yona popisující místy až vyčerpávajícím způsobem komplexní změnu francouzské společnosti, kultury, ale i vnitřní a zahraniční politiky během existence Druhého francouzského císařství (1852–1870). K popisu problematiky z japonského úhlu pohledu a k pochopení složitého fungování Japonska během období Edo (1603–1867) a okolností vedoucích k ukončení období sakoku jsou vhodné knihy od Romana Kodeta (*Příběh samurajů*), francouzských historiků Francois a Mieko Macéových (*Le Japon d'Edo*) či na slovo vzatého odborníka na problematiku Japonska v 19. století Williama Beasleyho (*The Meiji Restoration*).

Otevření Japonska

Bitvou u Sekigahary 21. října roku 1600 skončila v Japonsku dlouhotrvající občanská válka nazývána *období válčících států*. Z konfliktu vzešel vítězně Tokugawa Iejasu převzavší titul šóguna, čímž se stal *de facto* suverénním vládcem Japonska. S nástupem rodu Tokugawa k moci vstoupila Země vycházejícího slunce do období Edo (1603–1868), které francouzští historikové François a Mieko Macé popsali jako období *válečníků bez válek, učenců bez zkoušek, obchodníků bez uznání a urbanizace v agrární zemi*.[1] Od roku 1614 vydávalo bakufu (šógunská administrativa) edikty, kterými postupně došlo k omezení přítomnosti cizinců na území Japonska. Do roku 1641 byl zredukován jak zahraniční obchod, tak i veškeré kontakty s cizinci. Za jediný výchozí bod obchodní interakce s Japonskem byl vytyčen uměle vytvořený ostrov Dedžima poblíž Nagasaki, do kterého měly povoleno vplout jen nizozemské lodě, které tak až do 19. století byly jediným komunikačním uzlem mezi Japonskem a evropskými národy.[2]

V období Edo došlo k naprosté izolaci Japonska od okolního světa. Celá země byla uzavřena sama do sebe a jen s minimálními změnami zakonzervována až do druhé poloviny 19. století. I navzdory mezinárodní uzávěře docházelo v Japonsku k určitému pokroku, který však odpovídal společnosti a politickému systému 17. století. Zaostalost země se začala výrazně projevovat na přelomu 18. a 19. století, když začala šógunská administrativa čelit zvyšující se škále problémů, na něž již nedokázala nalézt adekvátní odpověď. V letech 1813–1868 čelila státní garnitura více než 400 revoltám, přičemž v některých oblastech musely být povolány i ozbrojené složky. Ztěžující se dostupnost komodit v kombinaci se špatnou úrodou zapříčinily i několik vln hladomoru, celou situaci navíc zhoršovala neustále se navyšující inflace.[3]

Ve stejné době došlo k růstu zájmu ze strany evropských velmocí o Tichý oceán a oblast Dálného východu, čímž se zcela logicky zvýšila frekvence pokusů o navázání diplomatické a obchodní komunikace s uzavřeným Japonskem. Rostoucí ruské impérium stále usilovněji pronikalo na území Dálného východu a roku 1778 doplula k břehům ostrova Ezo (dnešní Hokkaidó) první ruská loď, jež byla v souladu s japonskou politikou izolace a jí odpovídajícími zákony odkázána k Nagasaki, kde však byla následně odmítnuta. V roce 1804 do Nagasaki doplul ruský kapitán Nikolaj Rezanov dožadující se otevření japonských přístavů pro mezinárodní obchod. Ačkoliv jeho mise skončila dalším neúspěchem, kontakty s cizinci začaly nabývat na intenzitě.[4] V moderní historiografii bývá v tomto ohledu poměrně často zmiňován incident s britskou fregatou *HMS Phaeton*, která k Japonsku doplula v roce 1808 při pronásledování nizozemských lodí Tichým oceánem. Kapitán Fleetwood Pellew nejenže doplul až k Nagasaki, ale po neúspěšném zakotvení dokonce vydal rozkaz k ostřelování Dedžimy.[5]

Aktivita zahraničních velmocí se neustála zvyšovala i navzdory ediktu, který v roce 1825 bakufu vydalo a na jehož základě měly být všechny cizinecké lodě od japonských břehů odehnány za použití síly. Obzvláště aktivní se v tomto směru ukázaly být Spojené státy americké, jež v první polovině 19. století začaly hledat nové způsoby rozšíření svého

1 MACÉ, François – MACÉ, Mieko: *Le Japon d'Edo*. Paris 2023, s. 21.

2 KODET, Roman: *Příběh samurajů : Život a svět válečníků starého Japonska*. Praha 2018, s. 244.

3 BEASLEY, William: *The Meiji Restoration*. Stanford 1972, s. 44–59.

4 KODET, R.: Příběh, s. 249.

5 TÝŽ: *Války samurajů : Konflikty starého Japonska 1156–1877*. Praha 2015, s. 408.

zahraničního obchodu. Vedle rybolovu a obchodu s Čínou začal Washington hledat i možnosti obchodu s Japonskem. Již v letech 1846 a 1849 vypluly za tímto účelem do Země vycházejícího slunce dvě americké expedice, avšak ani jedna z nich nedokázala prolomit japonskou politiku izolace.[6]

Markantní roli sehrál v procesu otevření japonských přístavů komodor Matthew Perry. Rodák z Rhode Islandu, veterán druhé americké války za nezávislost (1812–1815) a americko-mexické války (1846–1848), který 8. července 1853 připlul do přístavu Uraga poblíž Kanagawy vybaven čtyřmi válečnými loděmi a dopisem z Washingtonu, kterým se americký prezident Millard Fillmore dožadoval otevření japonských přístavů. Diplomatický přístup, který se do historiografie zapsal pod pojmem *politika dělových člunů* (*gun boat policy*), spočíval v jednoduchém principu opírajícím se o demonstraci síly. Komodor Perry dal šógunově vládní administrativě čas na vyjádření s tím, že se za rok vrátí s mnohem silnější flotilou pro odpověď.[7]

Šógunovi Tokugawu Jesadovi nezbylo nic jiného než ustoupit. Dne 31. března 1854 byla mezi Japonskem a Spojenými státy americkými podepsána *Smlouva o míru a přátelství* (podle místa podepsání také tzv. Kanagawská smlouva), kterou byly mezi zeměmi navázány oficiální diplomatické vztahy. Období izolace skončilo. Přístavy Hakodate a Šimoda byly otevřeny americkému obchodu, s čímž souvisel i postupně rostoucí počet cizinců korespondující se zvyšujícím se zájmem dalších evropských mocností. Do roku 1856 byla obdobná smlouva podepsána i s Velkou Británií, Ruskem a Nizozemím. Francii se však podpis dohody s Japonskem podařil až v roce 1858.[8]

Francie a Japonsko před rokem 1855

K prvním francouzským pokusům o navázání kontaktů s Japonskem došlo již v 17. století, avšak všechny skončily neúspěšně. Expanze do oblasti celé Asie byla spojena s Jeanem Colbertem, ministrem financí Ludvíka XIV., který v roce 1664 inicioval vznik Francouzské východoindické společnosti (*La Compagnie francaise des Indes orientales*), jejímž deklarovaným cílem byla expanze francouzského obchodu do oblasti Indie. Do konce 17. století došlo mezi oběma zeměmi k načrtnutí několika návrhů možné obchodní smlouvy, ani jeden však nebyl nakonec schválen.

Vedle Francouzské východoindické společnosti měla podstatný vliv na francouzské pronikání do oblasti Dálného východu Společnost pro zahraniční misie (*Société des Missions Étrangéres*) založená v roce 1663 s cílem šířit katolické vyznání víry do asijského světadílu, jež v konečném výsledku sehrála klíčovou roli ve 40. letech 19. století, kdy ze strany Francie začalo docházet k prvním pokusům o navázání dialogu s Japonskem. Zatímco Francouzská východoindická společnost zanikla během období napoleonských válek, Společnost pro zahraniční misie dále rozšiřovala svůj vliv a působnost i po roce 1815. V roce 1832 povýšil Vatikán oblast Korejského království (Království Čoson) na apoštolský vikariát, do jehož čela postavil otce Théodora-Augustina Forcada, člena francouzské Společnosti pro zahraniční misie. Právě Korejský poloostrov se tak stal výchozím bodem, ze kterého začali francouzští misionáři pronikat k japonským ostrovům, neboť součástí nově vytyčeného vikariátu byly i ostrovy Rjúkjú (dnešní Okinawa)

6 BEASLEY, W.: The Meiji, s. 87–88.

7 KEENE, Donald: *Emperor of Japan : Meiji and His World, 1852–1912*. New York 2022, s. 14–19.

8 KODET, R.: Příběh, s. 250–251.

nacházející se v těsné blízkosti Japonska.[9]

V roce 1843 přiřadila Společnost pro zahraniční misie otci Forcadovi nový cíl, a to pokusit se o rozšíření misionářské činnosti do Japonska. Ve stejné době operoval v Makau francouzský kontradmirál Jean-Baptiste Cécille, který zamýšlel otevřít Japonsko a navázat s ním oficiální obchodní vztahy. Právě souostroví Rjúkjú dlouhodobě figurovalo v Cécillově plánu jako vhodný bod pro prolomení japonské izolace, přičemž za tímto účelem hodlal využít právě katolické misionáře. V dubnu roku 1844 vyslal Cécille do Naha, hlavního města království Rjúkjú, korvetu Alcméne s cílem pokusit se o uzavření obchodní dohody alespoň s ostrovním královstvím. Byť kapitánovi Alcméne, Eugéne Fornier-Duplanovi, v tomto ohledu nebylo umožněno dohodu uzavřít, otec Forcade obdržel od místních autorit povolení na ostrovech setrvat. Společně s Augustem Ho, náboženským pedagogem čínského původu, kterého Cécille našel v čínských věznicích a jenž Forcada doprovázel, jim bylo umožněno studovat místní jazyk a poměry.[10]

O dva roky později, v červenci roku 1846, se Cécille rozhodl využít jazykové vybavenosti, které otec Forcade na ostrovech Rjúkjú nabyl, a využít jej jako oficiálního překladatele ve věci jednání s japonskými úředníky. Připlul s Forcadem a třemi válečnými loděmi do Nagasaki, kde se domáhal otevření japonských přístavů a navázání obchodních styků.[11] Veškerá jeho snaha však byla neúspěšná. Japonští úředníci jej upozornili, že svou výpravou hrubě porušil japonské zákony, a ihned ho ze země vykázali.[12]

Cécille sám se vrátil do Číny, kde pokračoval ve službách francouzského námořnictva. Ke konci 40. let 19. století začalo docházet i k postupnému utlumování misionářské činnosti, což bylo způsobeno jednak nemocí otce Forcada, jednak razantním snížením finančních prostředků na výkon misionářské činnosti v roce 1848. Francouzské působení u japonských břehů tím pádem začalo razantně slábnout. Forcadův nástupce, otec Pierre-Marie Leturdu, rezignovaně konstatoval, že *konvertovat zde jediného* člověka *na naši víru je, v rámci lidských možností, nemožné*.[13]

Změna francouzské zahraniční politiky

Od roku 1848 byla veškerá francouzská pozornost soustředěna na domácí politickou scénu vyznačující se obdobím dynamických změn, v jejichž důsledku došlo k logickému snížení zájmu o Dálný východ. V únoru roku 1848 svrhla únorová revoluce Červencovou monarchii (1830–1848) a nastolila Druhou francouzskou republiku (1848–1852), jež se od počátku své existence zmítala v sociálních, ekonomických i politických problémech. Krátká existence Druhé republiky byla v prosinci roku 1851 zakončena státním převratem prince-prezidenta Ludvíka Napoleona, který do svých rukou koncentroval veškerou exekutivní i zákonodárnou moc, čímž se stal suverénním vládcem Francie.

---

[9] MEDZINI, Meron: *French Policy in Japan during the Closing Years of the Tokugawa Regime*. Cambridge 1971, s. 2–5.

[10] BEILLEVAIRE, Patrick: Présences francaises á Okinawa : De Forcade (1844–1846) á Haguenauer (1930). *Ebisu : Études japonaises* 49, 2023, s. 135–137; MEDZINI, M.: French Policy, s. 5–7.

[11] Tamtéž, s. 6–7.

[12] Neúspěch jednání mohl být zapříčiněn i faktem, že jazyk, kterým se hovořilo na ostrovech Rjúkjú, se od japonského podstatně lišil. BEILLEVAIRE, P.: Présences, s. 147.

[13] MEDZINI, M.: French Policy, s. 7.

O rok později, konkrétně na symbolické datum 2. prosince,[14] svůj politický vzestup završil vyhlášením Druhého francouzského císařství.[15]

Někteří lidé si z ducha vzdoru říkají: císařství je válka. Já říkám, že císařství je mír,[16] prohlásil 9. října 1852 Ludvík Napoleon na půdě Obchodní komory v Bordeaux. Slavný citát byl mířen hlavně k evropským národům. Vyhlášení Druhého francouzského císařství představovalo dramatickou změnu jak na francouzské vnitropolitické scéně, tak i na poli mezinárodních vztahů. Obzvláště znepokojena byla Velká Británie, jež byla v období napoleonských válek hnacím motorem protifrancouzských koalic. S poměrně znatelnými obavami a s jasnou měrou skepticismu na Napoleonův státní převrat pohlíželi jak britští velvyslanci, tak i samotná královská rodina. Rodové příjmení Bonaparte vyvolávalo reminiscence na válečné konflikty z počátku století, a ze strany Londýna tak zcela logicky převažovalo přesvědčení, že nové francouzské císařství bude hrozbou pro evropský mír a pořádek. Obava z dalšího směřování Francie byla pro britské politické uvažování tématem natolik citlivým, až vedla ke změně na postu ministerstva zahraničních věcí. Henry John Temple, lord Palmerston, který projevil souhlas se změnou politického režimu ve Francii a Napoleonovi poblahopřál k převratu, se v důsledku bouřlivých debat vzdal ministerského křesla, ve kterém byl nahrazen střízlivěji uvažujícím Granvillem Georgem, lordem Granvillem.[17]

Nepochybně lze konstatovat, že Napoleon III. byl přesvědčen, že rokem 1815 ztratila Francie podstatnou část vlivu na utváření světové politické scény, a netajil se svým úmyslem obnovit její dominantní postavení na evropském kontinentě a zvýšit francouzský vliv na světových periferiích.[18] Druhé císařství začalo aktivně vstupovat nejen do evropské politiky, ale i do politiky světové. Zatímco za vlády Ludvíka Filipa (1830–1848) byl položen základ francouzskému koloniálnímu impériu, za Druhého císařství začalo docházet k jeho postupnému vytváření. Paříž začala aktivně vstupovat paralelně do evropských i světových záležitostí a francouzská koruna začala mít politické zájmy v Sýrii, Číně a Kočinčíně. Svůj zájem však obrátila i k Japonsku.[19]

Souběžně s posilováním své mocenské pozice se Paříži dařilo i narovnávat vztahy s evropskými panovnickými dvory a samotné britské obavy z narušení evropského míru se záhy po vyhlášení Druhého císařství ukázaly býti liché. Jako tradiční příklad bývá uváděna Krymská válka, do níž Francie vstoupila bok po boku s Velkou Británií.[20] Společný válečný i diplomatický postup obou zemí proti Rusku otevřel prostor pro zahájení diplomatických jednání a státních návštěv, které lze považovat za první pilíř na cestě k vybudování britsko-francouzského sblížení v 50. letech 19. století. Dne 16. dubna 1855 císař Napoleon III. navštívil britskou královskou rezidenci hrad Windsor a 18. srpna 1855 královna Viktorie

---

14 Datum korunovace Napoleona I. v roce 1804; zároveň datum Napoleonova vítězství v bitvě u Slavkova o rok později.

15 MICHELET, Maxime: *Napoléon III. : La France et nous*. Paris 2023, s. 51–66.

16 RÉGNIER, Philippe – RÜTTEN, Raimund – SCHNEIDER, Gerhard: *La Caricature entre république et censure : L'imagerie satirique en France de 1830 á 1880 : Un discours de résistance*. Lyon 2019, s. 280.

17 THOMAS, Daniel: The Reaction of the Great Powers to Louis Napoleon's Rise to Power in 1851. *The Historical Journal* 13, 1970, č. 2, s. 237–238.

18 YON, Jean-Claude: *Le second empire : Politique, société, culture*. Paris 2022, s. 119.

19 MICHELET, M.: Napoléon III., s. 83–84.

20 THOMAS, D.: The Reaction, s. 249–250.

Paříž.[21] Britský historik John Julius Norwich ve svém díle *Stručné dějiny Francie* konstatoval, že společnými návštěvami došlo nad hrobem Napoleona I. k usmíření dvou historicky znepřátelených národů.[22] Až do 60. let 19. století docházelo mezi Francií a Británií ke koordinaci kroků jak na poli obchodním,[23] tak i mezinárodním. Zvyšovala se i intenzita spolupráce směrem k mimoevropským oblastem, kterou významný britský politik, tou dobou ministr financí, Benjamin Disraeli v roce 1858 dokonce označil za […] *klíčový a základní kámen moderní civilizace*.[24]

Pokus o otevření Japonska v kontextu britsko-francouzské spolupráce

Spolupráce Londýna a Paříže dosáhla v oblasti Dálného východu takové úrovně, až pro ni historik Pierre Singaravélou použil označení *francouzsko-britský spolu-imperialismus*,[25] a právě její fungování je důležité z hlediska pochopení budování francouzského přístupu k Japonsku v 50. letech 19. století.

Francouzské postavení na Dálném východě bylo na počátku 50. let 19. století slabé. Misionářská činnost upadala a samotný otec Forcade se v roce 1853 kvůli svému neustále se zhoršujícímu zdravotnímu stavu dokonce musel vrátit do Francie. Ve funkci jej nahradil otec Leturdu, který však musel čelit pokračující snižující se finanční podpoře ze strany Společnosti pro zahraniční misie. Francie v této době na Dálném východě nekontrolovala ani jeden přístav, dokonce nedržela žádný komerční bod. V oblasti Indo-Pacifiku měla k dispozici jen zastaralé obchodní stanice v Indii.[26] Své postavení jen nepatrně zlepšila díky politice Françoise Guizota, působícího v letech 1840–1848 na pozici ministra zahraničí, z níž se pokusil o obnovení francouzského postavení na Dálném východě. Guizot využil čínského oslabení v důsledku první opiové války (1839–1842), jež vytvořila vhodné podmínky pro vyslání diplomatické mise Theodora de Lagrena, která byla 24. října 1844 úspěšně završena podpisem dohody s Čínou (smlouva z Whampoa), na jejímž základě Peking udělil Francii stejná práva, jaká Británii garantovala Nankingská dohoda.[27] Počátkem 50. let 19. století přesto Francie neprojevovala jediný úmysl obnovit jednání s Japonskem. Její pozornost byla primárně zaměřena na Čínu, kde probíhalo Tchajpingské povstání, a na Šanghaj, která byla v téže době sužována povstáním Společnosti malých mečů.[28]

Podstatný vliv na otevření Japonska a v konečném důsledku na obnovení zájmu o Zemi vycházejícího slunce ze strany Francie měly dvě zásadní události z let 1853–1854. První byla již zmiňovaná mise komodora Perryho, jejíž úspěch zafungo-

---

21 GILLIN, Edward: *Entende Imperial : British and French Power in the Age of Empire*. Gloucestershire 2022, s. 53–55.

22 NORWICH, John Julius: *Stručné francouzské dějiny : Od Galů ke Gaullovi*. Praha 2022, s. 366–369.

23 Za vrchol lze považovat podepsání dohody o volném obchodu nesoucí název Cobden-Chevalier. Více k dohodě viz GILLIN, E.: Entende Imperial, s. 103–108; srovnej s ILIASU, A. A.: The Cobden-Chevalier Commercial Treaty of 1860. *The Historical Journal* 14, 1971, č. 1, s. 67–98.

24 GILLIN, E.: Entende Imperial, s. 20–21.

25 *Co-impérialisme franco-britannique*; YON, J.-C.: Le second empire, s. 139.

26 MEDZINI, M.: French Policy, s. 4–8.

27 BEILLEVAIRE, P.: Présences, s. 136–137. Pro Francii bylo důležité, že dohoda legalizovala šíření křesťanství v Číně, viz BICKERS, Robert: *The Scramble for China : Foreign Devils in the Qing Empire, 1832–1914*. Glasgow 2012, s. 89–90.

28 Tamtéž, s. 131–134.

val jako určitý precedens vedoucí ke zvýšení zájmu o otevření izolovaného Japonska; druhým impulzem bylo vypuknutí Krymské války v roce 1853 a následné započetí britsko-francouzské spolupráce, jež se odrazila i v dění na Dálném východě.

V únoru roku 1854 Rusko přerušilo diplomatické styky s Británií a Francií. O dva měsíce později Londýn a Paříž vyhlásily ruskému impériu válku. Na Dálný východ se zprávy o vypuknutí evropského konfliktu dostaly na přelomu května a června 1854, přičemž se okamžitě začaly zrcadlit v akcích válčících států. Ze strany Petrohradu panovala obava, že by britské a francouzské námořnictvo mohlo začít využívat japonské přístavy proti ruským lodím v čínských vodách. Stejná míra skepticismu panovala i na britsko-francouzské straně a značně konsternován byl i komodor Perry, který předpokládal, že se jedna z válčících stran dříve nebo později pokusí využít japonské přístavy coby strategické body pro kontrolu pohybu znepřátelených lodí. Aby Perry zabránil možnosti otevření Japonska za nepřítomnosti Američanů, zakázal proto americkým lodím v Tichém oceánu poskytovat francouzským a ruským námořním silám uhlí.[29]

Ve stejné době si francouzský ministr zahraničí Édouard Drouyn de Lhuys uvědomoval, že s vypuknutím války došlo k vytvoření skvělé příležitosti pro prohloubení spolupráce mezi Francií a Velkou Británií na Dálném východě. Vycházel ze dvou předpokladů – jednak ze zkušenosti s první opiovou válkou, po které Čína zůstala značně oslabena, čímž vznikly vhodné podmínky pro rozšíření evropského vlivu v oblasti, a jednak z premisy, že pro Rusko je oblast Černého moře mnohem důležitější než Dálný východ, a Petrohrad tak zcela logicky nebude francouzské politice v Asii věnovat přílišnou pozornost. Drouyn de Lhuys předpokládal, že vlivem těchto okolností nastal vhodný okamžik pro další rozšiřování francouzských a britských zájmů, a instruoval francouzského velvyslance v Londýně Alexandra Colonna-Walewského ke koordinaci kroků s britským parlamentem.[30]

K prvnímu společnému pokynu došlo v květnu roku 1854, kdy krátce po podepsání Kanagawské smlouvy obdrželi britský superintendent v Číně John Browning a francouzský diplomat Alphonse de Bourboulon obdobné instrukce vyzývající k zahájení dialogu s Japonskem, [...] *jakmile k tomu dozraje vhodný čas*.[31] Hlavním bodem francouzských zájmů bylo dosáhnout stejných smluvních podmínek, které byly ze strany Japonska zaručeny Spojeným státům americkým. Vedle otevření přístavů měl Bourboulon usilovat i o nabytí práva exteritoriální jurisdikce, volné misionářské činnosti a doložky nejvyšších výhod. Současně byl Drouyn de Lhuysem upozorněn, že spolupráce s Velkou Británií je v tomto směru nanejvýš žádoucí, neboť jí byla vyjádřena podpora ze strany samotného císaře Napoleona III.[32]

Bourboulon však k vypuknutí Krymské války přistupoval zcela opačně než Drouyn de Lhuys. Na rozdíl od francouzského ministra zahraničí byl vypuknutím Krymské války znepokojen a nevnímal ji jako vhodnou příležitost k oslabení Ruska, ale naopak jako možnost k posílení ruského vlivu na Dálném východě. Zastával názor, že by Rusové mohli využít konfliktu k odvedení pozornosti evropských velmocí od Dálného východu

---

[29] MEDZINI, M.: French Policy, s. 9–10.

[30] Drouyn de Lhuys Walewskému, 5. ledna 1854. CORDIER, Henri (ed.): *Le premier traité de la France avec le Japon : Yedo, 9 Octobre 1858*. Leyde 1912, s. 14–15.

[31] Clarendon Cowleymu, 5. června 1854. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve (dále jen AMAE), 59 Correspondance politique (dále jen 59 CP), Japon, 1.

[32] Drouyn de Lhuys Bourboulonovi, 6. března 1854. CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 16–18.

a pokusit se o otevření japonských přístavů. Již v březnu roku 1854 Bourboulon avizoval, že vzhledem k pokusům ruského admirála Jevfimije Puťatina o navštívení Nagasaki se jedná o dosti reálnou hrozbu.[33] Zároveň vyjadřoval obavu, že Francie na Dálném východě nedisponuje dostatečně silnou námořní silou, jež by jí umožnila praktikovat politiku dělových člunů, a tak urychlit japonské rozhodování. V dopise adresovaném ministru zahraničí 30. května 1854 svůj postoj obhajoval tvrzením, že nedostatek námořní síly lze považovat za jeden z hlavních důvodů selhání všech Puťatinových dosavadních pokusů o uzavření smlouvy s Japonskem, a dožadoval se silnější flotily. Byl si vědom úspěchu politiky dělových člunů, kterou uplatnily Spojené státy americké a před kterou bylo bakufu opakovaně varováno Nizozemci. Bourboulon byl přesvědčen, že Japonsko je možno otevřít pouze za demonstrace síly a považoval tento postup za zcela adekvátní.[34]

Nedostatek námořní síly dle Bourboulona dokonce mohl zapříčinit, že by se Francie během jednání dostala do nevýhodného postavení. Dle jeho názoru britská koruna disponovala podstatně silnějšími loděmi, které jí umožňovaly demonstrovat značně větší sílu, což ji v Bourboulonově vnímání opravňovalo k vyjednání lepších smluvních podmínek. Ve srovnání s britskou silou by Francie mohla být považována za slabší stát. Zmínil, že situace by se ve prospěch Francie pravděpodobně zlepšila tím víc, kdyby japonskému císaři byly nabídnuty dary stejné hodnoty, jaké mu nabídly Spojené státy americké.[35]

K demonstraci námořní síly vyzýval i britský ministr zahraničí George Villiers, lord Clarendon, který společný postup v rámci politiky dělových člunů považoval jak za ukázku britského a francouzského vlivu, tak za důkaz britsko-francouzského spojenectví a přátelství. Navrhl, aby byl vedením cesty do Japonska pověřen admirál James Stirling, velitel britských námořních sil v Číně, jenž měl k danému účelu využít každé lodi, která se na Dálném východě nacházela, ale přesto neměl užít síly, pokud to nebude nezbytně nutné v rámci sebeobrany. Francouzskému ministru zahraničí Drouyonovi doporučil udělat totožný krok.[36] Hned počátkem června francouzský ministr pro námořní záležitosti a kolonie Jean Étienne Théodore Ducos navrhl, aby byla flotila alokovaná u Réunionu poslána do Číny, kde by mohla podpořit Stirlingovo námořnictvo.[37]

Selhání britsko-francouzské spolupráce

V létě roku 1854 byl však do procesu britsko-francouzské spolupráce vražen klín. Se zvyšující se intenzitou Krymské války se změnil přístup Velké Británie k Dálnému východu. Japonsko ustoupilo do pozadí a prioritou se stala kontrola ruských námořních sil v oblasti. Samotný admirál Stirling byl zbaven úkolu využít vojenské lodě k otevření Japonska. Nově jich mělo být využito ke kontrole ruských pozic u Petropavlovsku a k ochraně královniných lodí před potenciálními útoky ze strany ruského námořnictva.[38] Nepochybně šlo přímou reakci na zvyšující se intenzitu přesunů ruských ozbrojených sil ve východní Asii. V červnu přesunul generální guvernér východní Sibiře Nikolaj Muravjev přes 800 mužů k ústí řeky Amur, posílil ruské pozice na řece Šilka a u Petropavlovsku a přikázal se stáhnout

33 Bourbolon Drouyn de Lhuysovi, 8. března 1854. Tamtéž, s. 15–16.

34 Bourbolon Ducosovi, 30. května 1854. AMAE, 59 CP, Japon, 1.

35 Bourboulon Drouyn de Lhuysovi, 19. května 1854. CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 21–23.

36 Clarendon Cowleymu, 5. června 1854. AMAE, 59 CP, Japon, 1.

37 Ducos Drouyn de Lhuysovi, 9. června 1854. AMAE, 59 CP, Japon, 1.

38 MEDZINI, M.: French Policy, s. 11–12.

jednotkám alokovaným na Sachalinu, který považoval za těžce hájitelný.[39] Ve stejnou dobu připlula ke Kamčatce i Puťatinova fregata Aurora, která se svými 44 děly začala představovat možné riziko. Veškeré ruské síly byly stahovány k oblasti Petropavlovsku, který Rusové považovali za potenciální místo budoucího střetnutí s britskými a francouzskými silami. Od července 1854 pak byly posíleny i britské pozice, a to flotilou kontradmirála Davida Powella Price, který měl rozkázáno potopit každou ruskou válečnou loď, která by zkřížila jeho cestu. Posílena byla i francouzská pozice. Společně s flotilou kontradmirála Price bylo k Číně přesunuto i loďstvo kontradmirála Augusta Febvriera Despointese, jenž měl veškeré své kroky koordinovat s Pricem.[40]

Protože se tak Bourboulon v žádném případě nemohl spolehnout na podporu ze strany kontradmirála Despointese, projevil v srpnu obavy, aby změna britské politiky neuškodila francouzské misi do Japonska, a požádal Drouyn de Lhuyse o možnost jednat s Japonskem samostatně, bez ohledu na britské zájmy, avšak jen do té míry, […] *do jaké se mi příležitost nabídne, aniž by touto izolovanou akcí došlo k poškození dokonalé jednoty, která mezi oběma vládami nyní existuje*.[41] Francouzskému ministrovi zahraničí dokonce navrhl, aby mise proběhla bez účasti Britů, kteří se v Japonsku, dle Bourboulonova názoru, netěšili příliš dobré reputaci, hlavně vinou kapitána Fleetwooda Pelleweho a jeho útoku na Nagasaki v roce 1808.[42]

Drouyn de Lhuys si vzápětí s Bourboulonem notoval, že takový přístup je samozřejmě adekvátní i navzdory stále se prohlubující britsko-francouzské spolupráci: *Ptáte se mě* […] *jestli musíte vyjednávat pouze ve shodě s Angličany. Vaše pokyny v žádném případě nenaznačují takovou solidaritu. Záměrem císařovy vlády je* […] *aby jejich vyslanci v Číně mezi sebou udržovali co nejlepší porozumění a vzájemně se podporovali, ale rozumí se, že každý si ponechává iniciativu a svou svobodu jednat*.[43] Mimo jiné označil Bourboulonův argument o japonské apatii vůči britské koruně za zcela opodstatněný a dospěl k názoru, že samostatný francouzský postup se ve výsledku jeví jako jediné možné řešení, které musí být – vzhledem ke společným francouzským a britským zájmům na Dálném východě – ostatně i v zájmu britské vlády. Bourboulonovi tak přenechal ve věci jednání s Japonskem plnou iniciativu.[44] Urychlené uzavření smlouvy bez ohledu na britské zájmy propagoval i francouzský ministr obchodu Pierre Magne, který považoval za otázku národní cti dosáhnout podmínek, které s Japonskem uzavřely Spojené státy americké. Uvědomoval si, že pozice Francie není na Dálném východě ani zdaleka srovnatelná s britskou, popřípadě americkou, a dal jasně najevo, že by Paříž měla vyvinout veškerou snahu směřující k otevření zámořských přístavů a rozšíření zahraničního obchodu, což by prospělo její reputaci coby námořní velmoci. Dle Magného nešlo jen o posílení vlivu, ale přímo o otázku národní cti.[45]

Avšak vlastní iniciativu projevila i britská koruna a Krymské válce a instrukcím z Londýna navzdory vyplul kapitán Stirling na podzim roku 1854 k Japonsku a v říjnu podepsal bez účasti francouzského zástupce s bakufu smlouvu, jež umožnila britským

---

39 STEPHAN, John: The Crimean War in the Far East. *Modern Asian Studies* 3, 1969, č. 3, s. 259–261.

40 KRÁLÍČEK, Václav: *Velký švindl : Krymská válka 1853–1855*. Praha 2018, s. 228–230.

41 Bourboulon Drouyn de Lhuysovi, 3. srpna 1854. CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 24–25.

42 Bourboulon Drouyn de Lhuysovi, 3. srpna 1854. Tamtéž, s. 25.

43 Drouyn de Lhuys Bourboulonovi, 7. října 1854. Tamtéž, s. 26.

44 Tamtéž.

45 Magne státnímu tajemníkovi ministerstva obchodu, 10. června 1854. AMAE, 59 CP, Japon, 1.

lodím využít přístavů v Nagasaki a Hakodate k zásobování.[46] Byť se jednalo o neoficiální a Westminsterem neautorizovaný krok, smlouva byla ve Velké Británii přijata a podporována. Clarendon neviděl jediný důvod, proč by smlouva neměla být ratifikována.[47] Na rozdíl od Francie však Stirlingův krok nebyl motivován otázkou prestiže či obchodu, ale spíše pragmatickými důvody. Podepsání dohody nemělo mít primárně komerční charakter, ale mělo se jednat spíše o jakýsi obranný akt namířený proti Rusku. Otevřením japonských přístavů si měla britská koruna otevřít cestu k systematičtější kontrole pohybu ruských plavidel.[48] Návrh smlouvy byl nepochybně ovlivněn probíhající Krymskou válkou, neboť zakazoval zakotvit u japonských přístavů lodi každého státu, s nímž by Velká Británie byla ve stavu válečného konfliktu. Britské lodě měly získat stejná práva a výhody, které byly zaručeny i ostatním národům, přičemž poslední článek dohody požadoval, aby se smluvní podmínky vztahovaly i na britského spojence – Francii.

Japonci však se Stirlingem navrhovanými podmínkami nesouhlasili a navrhli Britům dohodu obdobnou té, která byla podepsána se Spojenými státy americkými. Francie byla z návrhu zcela vyřazena. Londýn by podpisem smlouvy sice získal nárok na otevření přístavů Nagasaki a Hakodate, jiné přístavy by však britské lodě mohly navštívit pouze v případě potřeby. Zároveň by britská koruna nabyla doložky nejvyšších výhod, avšak pod podmínkou, že se její poddaní na japonské půdě podřídí místním zákonům, čímž byl z jednání vyřazen koncept exteritoriální jurisdikce.[49]

Stirlingovi nezbýval příliš velký prostor k jednání, neboť počátkem podzimu se společné britsko-francouzské síly pokusily o obléhání Petropavlovsku, jehož neúspěch dokonce vedl k sebevraždě kontradmirála Price. Stirling proto přijal japonský návrh, ponechal na místě smlouvu k ratifikaci a vyplul na moře, kde byl instruován k potírání pirátské činnosti. Počátkem zimy byl převelen na Japonské moře, kde měl bránit proplutí ruských lodí.[50] Nutnost podepsání francouzsko-japonské smlouvy se zvýšila o to více, když admirál Puťatin opustil krátce po ukončení obléhání Petropavlovsk, využil absence admirála Stirlinga a v prosinci zakotvil u Nagasaki. V únoru 1855 došlo k uzavření rusko-japonské dohody o přátelství, kterou Rusko vedle otevření přístavů nabylo v Zemi vycházejícího slunce také práva exteritoriální jurisdikce.[51]

Tím došlo k nárůstu francouzských snah o uzavření smlouvy. Několik měsíců po Puťatinovi se o uzavření dohody s Japonskem pokusil kapitán Tardy de Montravel připluvší do Nagasaki v květnu roku 1855, avšak nedisponující z japonského úhlu pohledu dostatečnými právy k zahájení jednání s bakufu. V přístavu však musel ponechat poškozenou loď *Colbert*, pro niž žádal o veškerou možnou podporu: *Vláda Jeho Veličenstva císaře Japonska nepovažovala za nutné vyhovět žádosti, kterou jsme jí doručili* [...] *a doufám, že Vaše Excelence poskytne naší lodi veškerou možnou podporu*.[52] Přístav navštívil za asistence admirála Stirlinga, v jehož přítomnosti japonští úředníci přistoupili na možnost otevření přístavů Hakodate a Šimoda francouzským lodím za stejných podmínek, za kterých byly otevřeny lodím britským, avšak de Montravel byl upozorněn, že na rozdíl

[46] Walewski Drouyn de Lhuysovi, 16. února 1855. AMAE, 59 CP, Japon, 1.

[47] Walewski Drouyn de Lhuysovi, 10. února 1855. Tamtéž.

[48] FOX, Grace: The Anglo-Japanese Convention of 1854. *Pacific Historical Review* 10, 1941, č. 4, s. 412–415.

[49] Tamtéž, s. 414–420.

[50] STEPHAN, J.: The Crimean War, s. 261–268.

[51] KEENE, D.: Emperor of Japan, s. 21–27.

[52] De Montravel Drouyn de Lhuysovi, 30. května 1855. CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 27.

od Stirlinga nedisponuje dohodou, která by podobný krok umožnila. Samotný Montravel také na rozdíl od Stirlinga nedisponoval ani dostatečnými pravomocemi k podepsání adekvátní smlouvy a ministrovi zahraničí si postěžoval, že […] *je politování hodné, že nemám pravomoc jednat tak, jak to učinil anglický admirál*.[53]

V srpnu roku 1855 došlo k neformálnímu prolomení komunikace mezi Francií a Japonskem, a to když velitel fregaty *Sybille* de Maisonneuve zakotvil u Hakodate s posádkou, které po dlouhé cestě na moři hrozilo onemocnění kurdějemi. Hakodate navzdory oficiálně platným instrukcím ze strany bakufu zakazujícím poskytnutí pomoci Evropanům, se kterými nebyla uzavřena smlouva, poskytlo Francouzům pomoc, umožnilo jim vstoupit na japonskou půdu, doplnit zásoby a navštívit místní nemocnici. Vstřícnosti Hakodate se vzápětí pokusil využít i kontradmirál Nicolas François Guérin, který k městu dorazil ve stejný rok, ve snaze využít k zahájení dialogu probíhajícího konfliktu s Ruskem: *Francouzi mají sice ve zvyku navštěvovat guvernéry pouze těch měst, kde kotví válečné lodě, avšak zákon zdvořilosti mi poroučel navštívit i guvernéra Hakodate*.[54] Guérin byl upozorněn, že není oprávněn ke komunikaci s japonskými úřady, ale pokud disponuje oficiálním pověřením od svého panovníka, jsou ochotni jej přijmout a zahájit jednání. Guérin pro jejich přístup našel pochopení: *Důvody takového chování jsou nasnadě. Umístěni mezi Čínou, jejíž stará ústava se hroutila ze všech stran a kterou obřími kroky napadali barbaři ze Západu, jak Evropanům ještě před několika lety říkali, a ruskými državami ve východní Asii, kde car shromáždil armádu o síle 30 000 mužů za účelem, který bylo snadné předvídat a který podezřívavá japonská politika snadno odhalila, museli šógun a jeho radní uvažovat o dvojím nebezpečí, které jim hrozilo*.[55]

Vzhledem ke skutečnosti, že ani Guérin nebyl zmocněn k otevření jednání s Japonskem, musel ze Země vycházejícího slunce odplout. Francouzské aktivity v oblasti opět na čas ustaly. Konečného úspěchu dosáhla Paříž až v říjnu 1858 díky úspěšné misi barona Grose.[56]

Podepsání francouzsko-japonské obchodní smlouvy

Až do roku 1858 byla francouzská aktivita směrem k Japonsku opět omezena jen na misionářskou aktivitu. Na ostrovech Rjúkjú zůstalo několik misionářů, kteří se pokoušeli o nalezení vhodného plánu, který by jim umožnil proniknout na japonskou půdu. Jako jeden z nejzajímavějších pokusů se jevil plán otce Leturdu, který již ke sklonku roku 1853 plánoval vylodění u ostrova Ezo (dnešní Hokkaidó), přes jehož horský terén se služebníci Krista měli dostat do japonského vnitrozemí a šířit křesťanskou víru. Ani tento plán se však nesetkal s příliš velkým úspěchem.[57] S rostoucím počtem cizinců se měnil i zprvu vstřícný přístup ze strany ostrovů Rjúkjú a misionáři si začali stěžovat na zvyšující se nehostinnost. Domácí obyvatelé měli zakázáno se s cizinci stýkat a služebníci samotných otců mohli se svými pány komunikovat jen během bohoslužeb. *Naše kdysi oblíbené cesty pro procházky teď brání plevel a trní* […] *žijeme tu jako na poušti* […] *pracujeme jen*

[53] De Montravel Drouyn de Lhuysovi, 8. července 1855. Tamtéž, s. 27–29.

[54] Guérin Hamelinovi, 7. srpna 1855. Tamtéž, s. 29–30.

[55] Tamtéž, s. 31.

[56] CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 32.

[57] MEDZINI, M.: French Policy, s. 8–12.

pod přísným dohledem.[58] Přesto se 24. listopadu 1855 podařilo Francii dosáhnout dílčího úspěchu, když admirál Guérin dosáhl za pomoci politiky dělových člunů s ostrovy Rjúkjú smlouvy, na jejímž základě bylo francouzským lodím umožněno zakotvit v Naze.[59]

K obnovení pokusů o otevření japonských přístavů se naskytla další příležitost v roce 1856 v souvislosti s ukončením Krymské války a vypuknutím Druhé opiové války. Společné britsko-francouzské vítězství v Krymské válce bylo považováno za jeden ze stěžejních aspektů sbližování Paříže s Londýnem. Druhá opiová válka na druhé straně otevřela prostor pro obnovení kooperace na Dálném východě. Francie samotná byla ke vstupu do dalšího válečného konfliktu s Čínou motivována myšlenkou na upevnění dobrých vztahů s Velkou Británií, a ačkoliv Británie do konfliktu vstoupila především z důvodů ekonomických, bylo možné podobné diplomatické tendence pozorovat i na její straně.[60] John Bowring spatřoval ve válce skvělou příležitost k podniknutí dalších kroků směrem k Japonsku a již v roce 1856 navrhl společnou akci, jež by vedla k posílení vlivu západních mocností v Zemi vycházejícího slunce. Stejnou příležitost viděl i Clarendon, který o svých úmyslech záhy informoval francouzského velvyslance ve Velké Británii, hraběte Persignyho.[61] Nakonec však zůstalo jen u rýsování základního diplomatického schématu. K žádné akci vůči Japonsku v důsledku mezinárodních událostí nedošlo. V roce 1857 zasáhlo britskou koloniální politiku Velké indické povstání, kterému musela začít věnovat okamžitou pozornost. Zcela logicky tak došlo k ustoupení problematiky Japonska do pozadí a veškerá politika na Dálném východě, pokud byla vůbec řešena, byla omezena pouze na Čínu.[62]

Druhá opiová válka však zapůsobila jako hybatel událostí i v Japonsku. Samotné bakufu se začalo obávat, aby Edo nepotkal osud Pekingu, a již nebyla diskutována otázka, zda by s cizími velmocemi měla být podepsána obchodní smlouva, ale rozhovory se vedly již jen o její budoucí podobě. Iniciativy se v tomto ohledu chopil Townsend Harris, první americký konzul v Japonsku, který již v roce 1856 dorazil do Šimody. V prosinci roku 1857 odjel do Eda na jednání s představiteli bakufu. Výsledkem bylo podepsání Smlouvy o přátelství a obchodu, kterou se Japonsko zavázalo otevřít americkému obchodu přístavy Edo, Ósaka, Kanagawa (Jokohama), Nagasaki, Niigata a Hjógo (Kóbe). Američané dále nabyli práva exteritoriální jurisdikce a šíření křesťanství, jež se však vztahovalo pouze na cizince na japonské půdě.[63]

Záhy po Harrisovi smlouvu s Japonskem podepsalo i Rusko, Nizozemí a Velká Británie. Tyto tzv. nerovné smlouvy definitivně ukončily politiku izolace a naplno otevřely Japonsko pronikání zahraničního vlivu.[64] Paralelně s britským zmocněncem, Bowringovým nástupcem Jamesem Brucem, lordem Elginem, vyplul do Japonska i zmocněnec francouzské koruny Jean-Baptiste Louis, baron Gros. Vybaven třemi loděmi a misionáři z Rjúkjú v roli překladatelů vystoupil v září roku 1858 v Šimodě. Dne 9. října roku 1858 se Francii po všech zdlouhavých a neúspěšných pokusech podařilo podepsat obchodní dohodu s Japonskem.[65]

---

[58] Lettre Commune, 7. července 1857, L'Institut de recherche France-Asie (dále jen L'IRFA), Publications MEP (1840–1962), bibliothéque numérique, Lettres communes (dále jen LC).

[59] BEILLEVAIRE, P.: Présences francaises, s. 150–151.

[60] GILLIN, E.: Entende Imperial, s. 88–91.

[61] MEDZINI, M.: French Policy, s. 13–14.

[62] BICKERS, R.: The Scramble, s. 143–146.

[63] BEASLEY, W.: The Meiji, s. 104–108.

[64] KODET, R.: Příběh, s. 251.

[65] CORDIER, H. (ed.): Le premier traité, s. 35. Celý text dohody tamtéž, s. 76–88.

Závěr

Jednání mezi Francií a Japonskem v letech 1854–1858 jsou důkazem složitého postavení Francie na Dálném východě v první polovině 19. století. V porovnání s ostatními mocnostmi, jež ve zkoumaném období měly v oblasti Dálného východu mocenské a ekonomické zájmy, Francie nepochybně zaostávala. Nedisponovala námořní silou, kterou měly k dispozici Spojené státy americké, a nemohla praktikovat silnou a (vzhledem k individuálním akcím jednotlivců) samostatnou politiku, kterou disponovali poddaní britské koruny.

Podobně jako Ruské impérium, Velká Británie i Spojené státy americké se Francie pokoušela o navázání kontaktů se Zemí vycházejícího slunce ještě před podpisem Kanagawské smlouvy v roce 1854, avšak ani v tomto případě nešlo o organizované akce, které by *ipso facto* směrovaly explicitně k otevření Japonska. Šlo primárně o aktivitu Společnosti pro zahraniční misie a jejích misionářů, kteří však vedli diskuse o otevření japonských přístavů v čistě teoretické rovině a pouze za účelem šíření křesťanské víry. Rozhodně nebyli motivováni mocenskými zájmy jako činitelé ostatních států (Puťatin, Perry, Stirling). K určité změně došlo v tomto ohledu v druhé polovině 40. let, kdy se misionáře umístěné na Rjúkjú pokusil k otevření Japonska využít kontradmirál Cécille, kterého lze na francouzské straně řadit mezi představitele námořnictva, jež projevovali snahu o otevření Japonska z mocenského úhlu pohledu. Avšak neúspěch jeho mise vedl společně se složitou vnitropolitickou situací ve Francii mezi lety 1848–1852 k úpadku zájmu o Japonsko jako takové.

Ke změně politického kurzu došlo až v kontextu změny ve sféře zahraniční i vnitřní politiky Ludvíka Napoleona, jenž se v roce 1852 stal francouzským císařem Napoleonem III. Hned dva roky po jeho nástupu na trůn vstoupilo Druhé francouzské císařství do Krymské války, která vytvořila prostor vhodný k britsko-francouzskému diplomatickému sblížení. Nalezení *modu vivendi* umožnilo oběma zemím zintenzivnění spolupráce a koordinaci politických kroků i směrem k mimoevropským oblastem. Z diplomatické korespondence francouzských zmocněnců s ministrem zahraničních věcí z daného období lze vyvodit závěr, že nešlo jen o spolupráci z rozumu, ale vskutku o zásadní změnu ve vývoji britsko-francouzských vztahů. Kooperace v Evropě nebyla v dálněvýchodní politice jen reflektována, ale byla s ní úzce provázána, o čemž svědčí existence společného britsko-francouzského plánu na otevření Japonska, v němž vedle legitimních zmocněnců figurovali i dotyční ministři zahraničí a diplomaté. Navzdory perspektivním principům spolupráce se však nepodařilo sjednotit francouzský a britský přístup k Japonsku. Velká Británie v otevření japonských přístavů spatřovala možnost rozšíření svého zahraničního obchodu a kontrolu ruského vlivu v oblasti dálněvýchodních moří, zatímco Francie přistupovala k otevření Japonska spíše z perspektivy mezinárodní prestiže, jež nepochybně souvisela s narativem Napoleonovy zahraniční politiky.

Zprvu však veškeré francouzské snahy o podepsání dohody s Japonskem selhávaly vlivem Krymské války na dění na Dálném východě, kde se evropský konflikt projevil odvedením pozornosti britských a francouzských námořních sil od Japonska směrem k Rusku. Obsahem instrukcí z Paříže a Londýna již nebyla přímá výzva ke spolupráci vedoucí k otevření japonských přístavů, ale spíše apel na zvýšení pozornosti směrem k ruským aktivitám. Samotná Krymská válka pak v kombinaci s podepsáním Kanagawské smlouvy (Japonsko-americké smlouvy o míru a přátelství) v březnu roku 1854 zapůsobila

jako určitý katalyzátor událostí aktivující činnost ostatních mocností. Krátce po podepsání Kanagawské smlouvy se dosažení podobné bilaterární smlouvy stalo cílem Ruska, Velké Británie, Nizozemí, ale i Francie. Rozdíl byl pouze v tom, že japonské přístavy nově hrály v kontextu Krymské války nejen roli obchodní, ale také důležitou roli strategickou. Největší zájem na jejich otevření tak zcela logicky začaly mít válčící strany, tedy Rusko, Velká Británie a Francie.

Jako první se iniciativy chopila právě Velká Británie, pro kterou se nabytí vlivu v japonských přístavech stalo důležitým strategickým krokem namířeným proti Rusku. Bez ohledu na Francii se pak kapitánovi Stirlingovi podařilo v říjnu roku 1854 podepsat s Japonskem dohodu po vzoru Kanagawské smlouvy. Stejného úspěchu však dosáhlo i Rusko, pro jehož obchod otevřel japonské přístavy v únoru roku 1855 admirál Puťatin. Francii se však podobný krok v letech 1854 a 1855 nezdařil.

Na neúspěch francouzských snah o otevření japonských přístavů měl podstatný vliv také fakt, že francouzská pozice na Dálném východě byla výrazně slabší než britská či ruská. Britská mocenská převaha v oblasti umožňovala královniným činitelům na Dálném východě samostatnější a údernější politiku, a to i navzdory probíhající Krymské válce; zatímco kapitán Stirling podepsal bez oficiálního pověření z Londýna s Japonskem smlouvu o otevření přístavů již v říjnu roku 1854, Francie se k podobnému kroku vzhledem k nedostatku adekvátní námořní síly připojit nemohla. S tím souvisí i skutečnost, že představitelé francouzské koruny si na rozdíl od svých britských protějšků nedovolili provést vlastní akci a neodvážili se s bakufu podepsat dohodu, k jejímuž vyjednání neměli z Paříže dostatečné oprávnění. Určitou roli sehrála i obava Quai d'Orsay a jejích státníků (jmenovitě Bourboulona) ze skutečnosti, že by s Francií pro zmíněný nedostatek námořní síly mohla být v atmosféře diplomacie dělových člunů uzavřena méně výhodná smlouva.

Ke konečnému podepsání *Francouzsko-japonské dohody o přátelství a obchodu* tak došlo až v roce 1858, kdy se k jejímu podepsání naskytla příležitost důsledkem několika příznivých mezinárodních okolností. V důsledku druhé opiové války (1856–1860) se Japonsko začalo obávat čínského modelu ve vztahu k cizincům a v roce 1858 souhlasilo s podpisem série nových nerovných smluv se Spojenými státy americkými, Velkou Británií a Ruskem. Francie pak byla již jen další evropskou mocností, která nastalého politického klimatu využila k prosazení vlastních cílů a k sérii nerovných smluv připojila svůj podpis.

Bibliografie

Archivní prameny

Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve, 59 Correspondance politique, Japon, 1.

L'Institut de recherche France-Asie, Publications MEP (1840–1962), bibliothéque numérique, Lettres communes.

Tištěné prameny

CORDIER, Henri (ed.): *Le premier traité de la France avec le Japon : Yedo, 9 Octobre 1858*. Leyde 1912.

Literatura

BEASLEY, William: *The Meiji Restoration*. Stanford 1972.
BEILLEVAIRE, Patrick: Présences francaises *á* Okinawa : De Forcade (1844–1846) *á* Haguenauer (1930). *Ebisu : Études japonaises* 49, 2023, s. 136–137.
BICKERS, Robert: *The Scramble for China : Foreign Devils in the Qing Empire, 1832–1914*. Glasgow 2012.
FOX, Grace: The Anglo-Japanese Convention of 1854. *Pacific Historical Review* 10, 1941, č. 4, s. 411–434.
GILLIN, Edward: *Entende Imperial : British and French Power in the Age of Empire*. Gloucestershire 2022.
ILIASU, A. A.: The Cobden–Chevalier Commercial Treaty of 1860. *The Historical Journal* 14, 1971, č. 1, s. 67–98.
KEENE, Donald: *Emperor of Japan : Meiji and His World, 1852–1912*. New York 2022.
KODET, Roman: *Příběh samurajů : Život a svět válečníků starého Japonska*. Praha 2018.
KODET, Roman: *Války samurajů : Konflikty starého Japonska 1156–1877*. Praha 2015.
KRÁLÍČEK, Václav: *Velký švindl : Krymská válka 1853–1855*. Praha 2018.
MACÉ, Francois – MACÉ, Mieko: *Le Japon d'Edo*. Paris 2023.
MEDZINI, Meron: *French Policy in Japan during the Closing Years of the Tokugawa Regime*. Cambridge 1971.
MICHELET, Maxime: *Napoléon III. : La France et nous*. Paris 2023.
NORWICH, John Julius: *Stručné francouzské dějiny : Od Galů ke Gaullovi*. Praha 2022.
RÉGNIER, Philippe – RÜTTEN Raimund – SCHNEIDER, Gerhard: *La Caricature entre république et censure : L'imagerie satirique en France de 1830 á 1880 : Un discours de résistance*. Lyon 2019.
STEPHAN, John: The Crimean War in the Far East. *Modern Asian Studies* 3, 1969, č. 3, s. 257–277.
THOMAS, Daniel: The Reaction of the Great Powers to Louis Napoleon's Rise to Power in 1851. *The Historical Journal* 13, 1970, č. 2, s. 237–250.
YON, Jean-Claude: *Le second empire : Politique, société, culture*. Paris 2022.

Summary

France and the Opening of Japanese Ports

The Treaty of Commerce and Friendship was signed between the United States and Japan on March 31, 1854. This treaty put an end to Japan's policy of Sakoku, which was based on the idea of complete isolation from the rest of the world. As a result, Japan's ports were opened to foreign trade, allowing foreigners to penetrate the Land of the Rising Sun. Other world powers such as Russia and Great Britain signed similar agreements with Japan by 1855. France signed a trade treaty with Japan by 1858. The purpose of this study is to examine French interests in the Far East concerning Japan and to illuminate the circumstances that led France to sign the agreement with Japan.

The study is divided thematically into multiple chapters, which follow the gradual development of French policy towards Japan from the 1840s to 1858. A certain amount of space is dedicated to the missionary activities carried out by the French Society for Foreign Missions, which had a significant presence in the Far East before 1854. The missionaries of this society played a crucial role in establishing contact with Japan. The main focus of the study is on the change that occurred in the French political landscape after 1852, which was marked by Napoleon III's ascension to power and the proclamation of the Second French Empire. These events led to a new French foreign policy that centred around cooperation with Great Britain.

The cooperation between British and French politicians in the Far East was significant, particularly their joint attempt to establish communication with Japan. Unfortunately, France's efforts were unsuccessful in 1854–1855. During this time, the British Crown acted independently and disregarded French interests by reaching an agreement with Japan in October 1854, without the involvement of French officials.

In the last part of the article, the author intends to explain the global circumstances that reignited French fascination with Japan. This includes a reference to the actions of the initial American consul, Townsend Harris, who played a crucial role in subsequent developments in the Land of the Rising Sun. The impact of the Second Opium War (1856–1860) and the actions of Baron Gros, who signed the French Treaty of Friendship and Commerce with representatives of the Shogun's administration on October 9, 1958, are also taken into consideration.